

KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU

**NÁBOŽENSKÝ
ROZMĚR VÝCHOVY
V KATOLICKÉ ŠKOLE**

**VYDAL SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE
PRAHA 1994
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)**

ÚVOD

1. 28.10. 1965 II. Vatikánský koncil schválil prohlášení o křesťanské výchově *Gravissimum educationis*. V ní byl vymezen charakter katolické školy: „Katolická škola, zajistí neméně než jiné školy, sleduje kulturní cíle a výchovu mládeže k lidskosti. Je však pro ni charakteristické: vytvářet ve škole prostředí společného soužití, proniknuté duchem evangelijní svobody a lásky; pomáhat mladým, aby při rozvoji vlastní osobnosti rostli zároveň jako nové stvoření, kterým se stali křtem; a konečně sladit kulturu jejich s poselstvím spásy tak, aby poznání, které studenti postupně získávají o světě, životě a člověku, bylo osvíceno vírou.“¹ Koncil tedy svou autoritou podtrhuje náboženský rozměr jako specifickou charakteristiku katolické školy:

- a) ve výchovném prostředí
- b) v rozvoji osobnosti mladého člověka
- c) ve vztahu kultury a evangelia
- d) tak, aby vše bylo osvětlováno vírou.

2. Uplynulo již více než 20 let od vydání koncilového prohlášení, a proto se kongregace pro katolickou výchovu na základě připomínek z více stran obrací se srdečnou výzvou ke všem ordinářům, řeholním představeným a představeným institutů zasvěceného života věnujících se výchově mládeže, aby se pokusili zhodnotit, jak byly směrnice koncilu uskutečňovány.

Rovněž podle názorů vyjádřených na druhém mimořádném zasedání biskupského synodu r. 1985 nesmí být promarněna příležitost. Po prošetření musí následovat rozhodnutí, jak se může a jak se musí jednat, aby naděje církve, vkládané do uvedených škol a sdílené mnoha rodinami i studenty, došla účinné odpovědi.

1 *Gravissimum educationis*, 8.

3. V souvislosti s uplatněním koncilního prohlášení se kongregace pro katolickou výchovu vyjádřila k problémům uvedených škol. Dokumentem „Katolická škola“² vytvořila základní text týkající se identity a poslání školy v dnešním světě a dokumentem „Katolický laik – svědek víry ve škole“³ usilovala o zhodnocení práce laiků, která se z velké části připojuje k tomu, co vytvořily a tvoří četné řeholní rodiny, mužské i ženské.

Tento dokument „O náboženském rozměru výchovy v katolické škole“ vychází z týchž pramenů, vhodně přizpůsobených vzhledem k době jako předchozí dokumenty, s nimiž je úzce svázán.⁴

4. V souladu s uvedeným tématem bude pojednáno pouze o školách katolických, tj. o všech školách, vzdělávacích a výchovných institutech, kteréhokoli druhu a středoškolského stupně, závislých na církevní autoritě a zaměřených na formaci laické mládeže, působících v oblasti kompetence kongregace pro katolickou výchovu. Vědomě se ponechávají bez odpovědi další problémy, jímž bude věnována pozornost jindy.⁵

2 19.3. 1977.

3 15.10.1982.

4 II. Vatikán. koncil a jeho dokumenty: *Gravissimum educationis*, *Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, *Sacrosanctum Concilium*, *Apostolicam actuositatem*, *Ad gentes*, *Nostra aetate*, *Unitatis redintegratio*, *Dignitatis humanae*. Pavel VI.: apošt. exhortace

- 5 Dokument Orientamenti educativi sull'amore umano, vydaný Kongregací pro katolickou výchovu.

5. Následující stránky nabízejí směrnice obecného charakteru. Historické podmínky, totiž podmínky charakteristické pro prostředí a osoby, se liší místo od místa, škola od školy, třída od třídy.

Kongregace se proto obrací s prosbou na ty, kteří odpovídají za katolické školy: biskupy, řeholní představené, ředitele škol, aby promysleli a uzpůsobili tyto obecné zásady místním podmínkám, které právě oni znají nejlépe.

6. Katolické školy jsou též navštěvovány některými nekatolíky a nekřesťany, v některých zemích tito tvoří často velkou většinu. Koncil si tuto skutečnost uvědomuje.⁶ Je třeba proto respektovat svobodu vyznání a svědomí dětí a jejich rodin. Tato svoboda je církví pevně hájena. Ze své strany se však katolická škola nemůže zříct hlásání evangelijní zvěsti a vykládání hodnot křesťanské výchovy.

Je to její právo a povinnost. To by mělo být zřejmé všem, že vykládat a předkládat není totéž, co vnucovat. Vnucování totiž obsahuje morální násilí, které sama evangelijní zvěst a nauka církve rezolutně odmítá.⁸

6 Gravissimum educationis, 9.

7 Srv. Dignitatis humanae, 2;9; 10;12.

8 CIC, can. 748, par. 2.

ČÁST PRVNÍ

Dnešní mladí lidé a náboženský rozměr života

1. Mládež v měnícím se světě

7. Koncil vyzval k realistické analýze náboženské situace naší doby,⁹. Zejména podal zprávu o situaci mládeže. Totéž musí udělat i vychovatelé. Ať už se užije kterákoli metoda, je třeba vytvářet zásobu poznatků z průzkumu vlastního prostředí a pamatovat na to, že nová generace je, z jistého hlediska, už jiná než ta, o které mluví koncil.

8. Velký počet katolických škol se nachází právě v těch částech světa, kde probíhají hluboké změny myšlení a života. Jedná se o velká městská a průmyslová centra v tzv. terciárním ekonomickém sektoru. Charakterizuje je velká dostupnost spotřebních statků, mnohostranné studijní možnosti, dokonalé komunikační systémy. Mladí přicházejí do kontaktu s masově sdělovacími prostředky již od prvních let života. Vnímají zkušenosti všeho druhu. Jsou překotně informováni o všem možném.

9. Přicházejí do kontaktu s velmi rozdílnými informacemi, proudícími nerůznějšími kanály, mezi nimi i skrze školu, aniž by byli schopni jejich uspořádání či syntézy. Ještě nemají, aspoň ne vždy, schopnost kritického rozlišení toho, co je pravé a dobré, od toho, co jím není. Ne

vždy mají náboženské a morální základy, které by jim umožnily zaujmout správný postoj, nezávislý na rozšířené obecné mentalitě a zvycích.

Obraz pravdy, dobra a krásy je tolikrát tak zamlžen, že mladí nevědí, jak se orientovat. Věří-li ještě v nějaké hodnoty, nejsou přesto schopni je uspořádat, a často mají sklon následovat vlastní filosofii, podle převládajícího vkusu.

Změny neprobíhají všude stejným způsobem a rytmem. V každém případě je v zájmu škol posoudit v místních podmínkách náboženské chování mladých a poznat, co si myslí, jak žijí, jak reagují v prostředí, ve kterém změny právě začínají nebo probíhají anebo jsou místní kulturou odmítány, přestože ji určitě také zasáhnou zejména díky vlivu komunikačních prostředků.

9 Srv. Gaudium et spes, 4-10

10 Dtto, 7

2. Situace mládeže

10. I přes velkou rozdílnost místních podmínek, vyznačuje se mládež společnými znaky, kterých si vychovatelé musí všimnout. Mnozí mladí žijí ve velké nestabilitě. Na jedné straně se nacházejí v jednorozměrném světě, ve kterém se cení jen to, co je užitečné, a zejména to, co přináší praktické a technické výsledky. Na druhé straně se zdá, že již překonali toto stadium: téměř všude lze pozorovat snahu po vyjití z něho.

11. Mnozí jiní mladí lidé žijí v prostředí chudém na vztahy, a trpí proto samotou, nedostatkem lásky. To je jev všeobecný, přes rozdíly životních podmínek lidí v tísnivých situacích, vykořeněných bezdomovců (bidonvilles) či obyvatel studených příbytků prosperujícího světa. U mladých lze pozorovat – více než jindy-depresi, což bezpochyby svědčí o velké chudobě vztahů v rodině a společnosti.

12. Značná část mládeže je tísněna starostí z nejistoty vlastní budoucnosti. To je příčinou faktu, že se pak lehce nechává svést k anarchii lidských hodnot, nyní odloučených od Boha a výlučně přivlastněných člověku. Tím se v mladých lidech rodí jistá obava, evidentně související s velkými problémy naší doby, jako je atomové nebezpečí, nezaměstnanost, velké množství rozvodů, chudoba, apod. Strach a nejistota budoucnosti zaviňují především silné uzavření do sebe a současně způsobují, že tam, kde se mladí přece jen spojí, dochází k násilí, a to nejen slovnímu.

13. Není málo těch, kteří nedokáží dát smysl životu a ve snaze uniknout samotě, utíkají se k alkoholu, drogám, erotice, esoterickým zážitkům apod. Křesťanská výchova má n tomto poli velké poslání, které má rozvinout vzhledem k mládeži: pomoci mladým dát smysl jejich životu.

14. Nestálost mladých se projevuje zvláště ve vztahu k době. Jejich rozhodnutí často postrádají solidnost. Od „ANO“ dnešku jdou s krajní lehkostí k „NE“ zítřku. A konečně, mnohé mladé charakterizuje nejistá velkorysost. Vznikají různá hnutí s velkým nadšením, které však nemá vždy přesné zaměření a vnitřní jasnost. Je tedy nutné zhodnocovat tuto potenciální energii a vhodně ji orientovat světlem víry.

15. V některých oblastech bude třeba věnovat zvláštní pozornost mnoha mladým lidem vzdalujícím se víře. Tento častý jev souvisí s postupným zavrhováním náboženské praxe. Postupem času narůstá odpor k církevním institucím, krize přijetí pravd víry a

souvisejících morálních hodnot, a to zejména v zemích, kde je všeobecná výchova laická nebo dokonce ateistická. Zdá se, že tento jev je mnohem výraznější v oblastech s vysoce rozvinutým hospodářstvím a prudkými kulturními i sociálními změnami. Nejde tedy o jev nový. Existoval u otců, pokračuje v dětech. Nejde ani o osobní krizi, ale o náboženskou krizi společnosti. Mluví se o „roztržce mezi evangeliem a kulturou“.¹¹

16. Vzdalování přechází často do celkové náboženské indiferentnosti. Odborníci se ptají, zda se jisté formy chování mládeže mohou vysvětlovat jako náhrady k zaplnění náboženského vakua, jako je pohanský kult těla, útěk k drogám, „masové obřady“, které mohou vybuchnout až do forem fanatismu či odcizení.

17. Vychovatelé ať se neomezují pouze na to, že budou pozorovat tyto jevy, ale ať se snaží vyhledávat jejich příčiny. Nedostatky najdou pravděpodobně už kdesi v počátku, totiž v rodinném prostředí. Možná je zde i nedostatečná nabídka v církevním společenství. Křesťanská formace dětí a formace v dospívání nestačí vždy zvládnout útoky prostředí. Možná by měla být často volána k odpovědnosti i samotná katolická škola.

18. Přesto existují mnohé aspekty pozitivní i velmi slibné. V katolické škole, jako ostatně i ve školách jiných, se mohou nacházet mladí, kteří mají opravdu vzorné náboženské mravní a školní chování. Při pátrání po příčinách této příkladnosti se objeví často ideální rodinné prostředí, podporované církevním společenstvím a školou. Jde o komplex podmínek, který je otevřený vnitřnímu působení Boží milosti. Existují také mladí, kteří usilují o mnohem vědomější zbožnost, kteří se ptají po smyslu života a objevují v evangeliu odpovědi na svůj neklid. Jiní ještě, když překonali krizi indifferencie a pochybností, se přibližují nebo znovu přibližují křesťanskému životu. Tyto pozitivní skutečnosti jsou znamením naděje, že zbožnost mladých může růst do šířky i do hloubky.

11 Srv. Evangelii nuntiandi, 20.

19. Jsou však i mladí, kterým pobyt v katolické škole nedopřává patřičný dopad na jejich náboženský život. Prokazují se nevstřícným chováním vůči základním prvkům křesťanského života (jako je modlitba, účast na mši svaté, přijímání svátostí) nebo přímo jakousi formou zamítnutí, zejména vůči náboženství církve.

Mohli bychom tak mít školy nesporně kvalitní po stránce didaktické, ale selhávající ve svědectví a v jasném předávání autentických hodnot. Z těchto případů jasně vysvítá, a to z pohledu pedagogicko-pastoračního, nutnost revize nejen metodologie a náboženského výchovného obsahu, ale také celkového projektu, ve kterém se rozvíjí celý výchovný proces mládeže.

20. Bylo by třeba lépe poznávat hodnotu náboženských otázek mládeže. Nemálo z nich se ptá, k čemu je tak rozvinutá věda a technika, jestliže všechno může skončit jadernou katastrofou. Uvažují o společnosti, která zaplavila svět věcmi, i když krásnými a užitečnými, a ptají se, zda je smyslem lidského života opravdu mít mnoho „věcí“ nebo je smysl v něčem jiném, mnohem cennějším. Bývají otřeseni nespravedlností, která rozděluje národy svobodné a bohaté, a národy chudé a nesvobodné.

21. U mnohých mladých lidí se tento kritický postoj vůči světu stává také otázkou kritickou vůči náboženství. Chtějí vědět, zda dokáže odpovědět na problémy lidstva. V mnohých navíc

existuje výrazná touha po prohloubení víry a po životě v souladu s ní. Přidává se též naléhavá otázka zodpovědného poslání v nejrůznější činnosti. Mnozí dospělí oceňují jev mládežnických skupin a duchovních hnutí, apoštolátu a služby. Je to znamení, že mladí se nespokojují se slovy, ale chtějí dělat něco, co pomáhá jim i druhým.

22. Katolická škola shromažďuje milióny mladých z celého světa¹², pocházející ze svých rodů, národností, tradic, rodin, jsou to děti naší doby. Každý student v sobě nese znaky svého původu a individuality. Tato škola se neomezuje pouze na vyučovací hodiny či lekce, ale snaží se rozvíjet výchovný program osvětlený hlásáním evangelia a pozorný pro požadavky mladých dneška. Exaktní znalost situace a doby pomáhá zlepšovat výchovné vztahy.

23. V jednotlivých případech je třeba začít od základů. Integrovat to, co studenti v sobě asimilovali. Dát odpověď na otázky, které vyvěrají z jejich nepokojného a kritického ducha. Odstranit zeď indiferentnosti. Pomáhat těm, kteří jsou dobře vychovaní k dosažení lepšího života a dát jim znalost vycházející z křesťanské moudrosti.¹³ Formy a stupňování rozvoje výchovného projektu jsou tedy podmíněné a řízené úrovní poznání osobních podmínek studentů.¹⁴

12 Srv. Statistická církevní ročenka.

13 Srv. 1 Kor 12,31.

14 Svazek „Svatý Otec mluví k mladým“, vyd. Vatikán 1985.

ČÁST DRUHÁ

Náboženský rozměr prostředí

1. Idea výchovného křesťanského prostředí

24. V současné pedagogice, jakož i v té minulé, se dává velký prostor výchovnému prostředí. Je to souhrn koexistujících a kooperujících prvků, a to takových, které poskytují příhodné podmínky formačnímu procesu. Každý výchovný proces se rozvíjí v jistých daných podmínkách co do prostoru i času, za přítomnosti osob, které se chovají a jednají mezi sebou podle racionálně řízeného a svobodně přijatého programu. Proto osoby, prostor, čas, vztahy, vyučování, studium a různé aktivity jsou prvky, které je třeba brát v úvahu k organickému pohledu na výchovné prostředí.

25. Již od prvního dne, kdy vstoupil student do katolické školy, musí mít pocit, že se nachází v novém prostředí osvíceném světlem víry, s originální charakteristikou. Koncil to nazývá prostředím proniknutým duchem evangelia, lásky a svobody.¹⁵ Všichni musí v katolické škole zakusit živou přítomnost Ježíše „Učitele“, který dnes jako vždy kráčí cestou historie, který je jediným „učícím“ a dokonalým člověkem, ve kterém všechny lidské hodnoty nacházejí své plné ocenění. Je třeba postupovat od ideální představy k realitě. Evangelní duch se musí projevat v jedinečném křesťanském stylu myšlení a života, který proniká každý prvek výchovného prostředí. Obraz ukřižovaného, umístěný v tomto prostředí (ve škole), připomene všem vychovatelům i studentům tuto působivou a blízkou přítomnost Ježíše – Učitele, který nám na kříži dal poučení nejvznešenější a nejúplnější.

26. Hlavní zodpovědnost při vytváření originálního křesťanského stylu mají vychovatelé jako osobnosti i jako společenství. Náboženský rozměr prostředí se ukazuje prostřednictvím křesťanského vyjádření hodnot, jako jsou slova, svátostná znamení, chování a vlastní upřímná a přátelská přítomnost spojená s laskavou pohotovostí. Z tohoto každodenního svědectví pochopí studenti originalitu prostředí, ve kterém jim bylo dáno prožít své mládí. Jestliže by tomu tak nebylo, z katolické školy by zůstalo málo, či snad vůbec nic.

¹⁵ Srv. *Gravissimum educationis*, 8.

2. Katolická škola jako fyzické prostředí

27. Mnozí studenti navštěvují katolickou školu od dětství až po dospělost. Je dobré, když považují školu za pokračování svého domova. Je velmi nutné, aby škola-dům, nabyla některé z těch charakteristik, které umožňují postupně prožívat šťastný život v rodinném prostředí. A tam, kde by to neexistovalo, může škola udělat mnoho proto, aby uvedený nedostatek byl méně bolestný.

28. K vytvoření příjemného prostředí je třeba také vhodná struktura budov s využitím prostor pro didaktiku, vyučování, pro rekreaci a sport, pro další iniciativy, jako jsou setkání s rodiči, profesory, přidružené práce a podobně. Možnosti však jsou odlišné místo od místa. Bez nadsázky je však třeba připustit, že existují budovy, které postrádají funkčnost a příjemnost. Přesto se mladí obvykle cítí jako doma v prostředí, které je lidsky i duchovně bohaté i když je materiálně chudé.

29. Svědectví katolické školy vyznačující se prostotou a evangelní chudobou, nebrání vhodnému pořizování didaktického materiálu. Urychlený technický pokrok vyžaduje, aby školy byly zařízené odpovídající aparaturou mnohdy složitou a nákladnou. Není to luxus, ale povinnost vycházející z didaktických cílů školy. Školy církve mají tedy právo, aby byly podporované také ve svém didaktickém úsilí.¹⁶ Osoby a instituce by měly zajistit všechno nezbytné pro jejich rozvoj.

Studenti ze své strany se mají cítit odpovědnými v péči o svoji školu – dům, aby ji udržovali v co nejlepším pořádku. Péče o prostředí se promítá do ekologické výchovy, každý den více požadované a nutné. Při organizování a rozvíjení katolické školy – domu, bude významnou pomocí vědomí přítomnosti nejsvětější panny Marie, Matky a Učitelky církve, která následovala v růstu moudrosti a milosti svého Syna a od začátku doprovázela církev v jejím misijním poslání spásy.

30. Pro výchovné účely je také nutná blízkost kostela, ne ovšem jako cizího prostoru, ale jako místa rodinného a intimního, kde se mladí věřící setkávají s Kristovou přítomností. „Hle, já jsem s vámi po všechny dny.“¹⁷ V tomto chrámě se slaví se zvláštní pečlivostí bohoslužby zapadající do programu školy a v souladu s církevním společenstvím.

3. Katolická škola jako církevní výchovné prostředí

31. Deklarace *Gravissimum educationis*¹⁸ naznačuje rozhodující rozvoj v historii katolických škol: přechod od školy jako instituce ke škole jako komunitě. Rozměr společenství je zvláštním ovocem nového poznání, kterého církev dosáhla na koncilu. Tento rozměr společenství jako takový není ve smyslu koncilním pouhým jednoduchým sociologickým pojmem, ale jde především o chápání teologické. Zapadá tak do označení církve jako lidu Božího, o kterém se jedná v 2.kap. *Lumen gentium*.

Církev, vycházející z poslání, které jí svěřil Kristus, rozlišuje postupně pastorační prostředky, které jsou pro hlásání evangelia a celistvý rozvoj člověka neúčinnější. Z tohoto pohledu je také třeba vidět katolickou školu, která rozvíjí specifickou a pravou pastorační službu, protože se snaží vytvářet kulturu věrnou aktualitě evangelní zvěsti a současně respektující autonomii a vlastní kompetenci vědeckého bádání.

32. Na vytváření školy jako společenství se účastní všichni, kterých se to bezprostředně týká. Učitelé, řídící, administrativní i pomocný personál, rodiče, kteří jsou tou nejdůležitější složkou, jako přirození a nenahraditelní vychovatelé svých vlastních dětí. A konečně studenti, jednak jako spolutvůrčí a zodpovědní protagonisté, a jako aktivní subjekty výchovného procesu.¹⁹ Školní společenství jako celek – při zachování různosti úloh, ale souběžnosti cílů – má charakteristiku křesťanského společenství, protože je místem prosyceným láskou.

16 Dokument „La scuola Cattolica“.

17 Mt 28,20

18 6.

19 Srv. Jan Pavel II. rodičům učitelům a studentům katolických škol Lazia. *Insegnamenti*, VIII/1, 1985, s.620

33. Koncil dal katolické škole jasně definovanou identitu. Obsahuje všechny prvky, které jí umožňují, aby byla nejenom jakýmsi privilegovaným prostředkem umožňujícím církvi projevovat se ve společnosti, ale také aby byla pravým a vlastním církevním subjektem. Ona sama je tedy místem evangelizace, místem autentického apoštolátu a pastorální činnosti, a to

ne skrze aktivity doplňkové, souběžné či mimoškolní, ale na základě samé podstaty její činnosti, přímo nasměrované k výchově křesťanské osobnosti.

Tento bod osvětluje učení papeže Jana Pavla II., podle nějž není katolická škola okrajovým či druhotným jevem v pastoračním poslání biskupa. Nelze ji chápat jako instituci, která má pouze zástupnou funkci vůči škole státní.²⁰

34. Katolická škola má své opodstatnění ve vlastním misijním díle církve. Je postavena na výchovném procesu, ve kterém se harmonicky spojuje víra, kultura a život. Skrze ni místní církve evangelizuje, vychovává a spolupracuje na vytváření mravně zdravých a silných obyčejů. Papež dále říká: „Nezbytnost katolické školy jasně a evidentně vystupuje do popředí jakožto přínos k rozvoji poslání Božího lidu, k dialogu mezi církví a lidskou společností, k ochraně svobody svědomí. „Nad to, podle papeže, katolická škola směřuje k dosažení dvou cílů. Ona „míří sama od sebe k cíli, aby člověka přivedla k lidské a křesťanské dokonalosti, k jeho zralosti ve víře. Pro věřící jsou v Kristově poselství tyto dvě tváře jedinou skutečností.“²¹

35. Velká část katolických škol je také zřizována instituty zasvěceného života, které obohacují školské prostředí hodnotami své komunity a svého zasvěcení. Jejich členové nabízejí své životy do služeb studentům a mládeži bez partikulárních zájmů, rozhodnutí sloužit v nich samotnému Kristu.²²

Vlastním životem svého společenství vyjadřují viditelně život církve, která se modlí, pracuje a miluje. Přinášejí do školy bohatství své výchovné tradice, vytvářené z původního charismatu a nabízejí pečlivou profesionální přípravu vyžadovanou výchovným posláním. Osvětlují svou činnost silou a sladkostí vlastního zasvěcení. Studenti chápou hodnotu jejich svědectví. Dokonce si zamilovávají tyto vychovatele, kteří si dokáží uchovat dar věčného duchovního mládí. A tento vztah přetrvává často ještě dlouhou dobu po ukončení školní docházky.

36. Církev povzbuzuje zasvěcení těch, kteří se rozhodli žít vychovatelské charisma.²³ Povzbuzuje vychovatele, aby ve svém díle vytrvali také tenkrát, je-li provázeno utrpením a pronásledováním. Také si přeje a modlí se, aby i mnozí další následovali jejich zvláštní povolání. Jestliže porostou pochybnosti a nejistoty, jestliže se budou šířit problémy, oni se musí vrátit k počátkům svého zasvěcení, které je jakousi formou oběti.²⁴

Je to oběť přijatá“s dokonalostí lásky, která je cílem zasvěceného života“²⁵. Je tím záslušnější, čím víc se dává do služeb mládeži, naděje církve.

20 Jan Pavel II. lombardským biskupům u příležitosti návštěvy ad limina. Insegnamenti, V/1, 1982, s. 105

21 Insegnamenti, VIII/1, 1985, s. 618 n.

22 Mt 25,40.

23 Srv. Perfectae caritatis, 8.

24 Summa Th. II-II, q. 186, čl. 1.

37. Také vychovatelé laici, neméně kněží a řeholníci, nabízejí katolické škole svůj vlastní přínos a svědectví víry. Toto laické svědectví, prožívané co nejlepším způsobem, je konkrétním příkladem pro povolání většiny studentů. Laickým vychovatelům věnovala kongregace patřičný dokument²⁶, který je koncipován jako výzva k apoštolské odpovědnosti laiků na poli výchovy, a tím jako bratrská účast na společném poslání, nacházející svůj společný bod v jednotě církve. V ní jsou všichni aktivními a spolupracujícími členy na tom čin onom poli činnosti, ať už žijí v jakémkoli životním stavu podle povolání každého z nich.

38. Z toho plyne, že církev zakládá své školy a svěřuje je laikům nebo že přímo laici zakládají školy. V každém případě je uznání katolické školy rezervováno kompetentní autoritě.²⁷ V takových případech mají mít laici jako první starost vytvořit prostředí společenství proniknutého evangelním duchem lásky a svobody, o kterém svědčí svým vlastním životem.

39. Výchovné společenství působí tím účinněji, čím více se v prostředí posiluje ochota ke spolupráci. Výchovný projekt musí zajímat stejně

učitele, mládež a rodiny, takže každý může rozvíjet své pole působnosti, vždy v duchu evangelia, lásky a svobody. Komunikační cesty proto musí být otevřeny každým směrem mezi těmi, kteří jsou zainteresováni na životě školy.

Pozitivní prostředí napomáhá setkáním, kontaktům. Bratrská diskuse o společných problémech svým způsobem obohacuje prostředí. Ochota účastnit se na společném výchovném programu může tváří v tvář problémům každodenního života, možná komplikovaným nepochopením a napětím, pomoci odstranit potíže a napomáhat sjednocení různých pohledů. Vůle ke spolupráci usnadňuje rozhodnutí, která se musí přijmout v souladu s výchovným plánem a s úctou k autoritě a umožňuje také kritické hodnocení chodu školy v souladu s vychovateli, studenty a rodinami při společném úmyslu vytvářet dobro pro všechny.

40. Atmosféra společenství na školách se zřetelem ke zvláštním životním podmínkám studentů bude základem pro vytváření intimního a hřejivého prostředí rodiny. Zodpovědní by proto měli mít na srdci snahu napomáhat vzájemným vztahům proniknutým velkou důvěrou a spontánností. Budou taktéž usilovat o nastolení úzké a trvalé spolupráce s rodiči studentů.

Tato účinná integrace školy a rodiny představuje základní podmínku, ve které se ozřejmují a rozvíjejí všechny možnosti, které studenti objevují ve vztahu k jednomu či druhému prostředí, včetně jejich otevřenosti k náboženským hodnotám a ke všemu, co tato otevřenost obsahuje.

41. Kongregace chce vyjádřit ocenění a podporu těm diecézím, které působí zejména prostřednictvím základních škol ve farnostech. Takové farnosti si právem zasluhují podporu celého společenství církve. Dále oceňuje ty instituty řeholního života, které podporují se zřejmými obětmi základní školství. Projevuje rovněž vřelé povzbuzení těm diecézím a řeholním institutům, které mají přání a vůli nechat tyto školy zakládat.

Nepostačí biografy, rekreace, sportovní hřiště. Ani samotná místnost pro výuku katechismu často není dostačující. Je tedy potřebná právě škola. Tak se přichází k cíli, který byl v mnoha zemích vlastně začátkem. Tam se začínalo se školou, potom se vybudoval kostel a zřídilo se tak křesťanské společenství.²⁸

25 Dtto, a.2.

26 „Katolický laik – svědek víry ve škole“.

27 CIC, can. 800-803.

28 Insegnamenti, I, 1963, s. 594

4. Katolická škola jako otevřené společenství

42. Katolická škola má zájem posilovat a rozvíjet spolupráci s rodinou. Ta nespočívá pouze v otázkách školních, ale směřuje zejména k realizaci výchovného plánu. Spolupráce se prohlubuje, když se jedná o citlivé otázky, jako je náboženská, morální a pohlavní výchova,

volba povolání, volba životního stavu. Spolupráce není založena na motivech prospěchu, ale spočívá na důvodech víry. Katolická tradice učí, že rodina má výchovné poslání vlastní a originální, pocházející od Boha.

43. Rodiče jsou prvními a základními vychovateli svých dětí.²⁹ Škola je si toho vědoma, ale bohužel už ne všechny rodiny. Škola tedy na sebe bere úkol pomáhat jim tuto úlohu znovu objevit. Vynaloženého úsilí v tomto směru není nikdy dost. Cesta, kterou je třeba jít, spočívá ve službě, setkávání a ve spolupráci.

Nezřídka se stává, že když se mluví o dětech, povzbuzuje se také výchovné vědomí u rodičů. Současně usiluje škola o to, aby co nejvíce zahrnula rodiny do výchovného procesu, ať už ve fázi projektu nebo ve fázi jeho uskutečňování. Zkušenost učí, že i rodiče méně vnímaví se změnilí ve vynikající spolupracovníky.

44. „Přítomnost církve na poli školství se projevuje zvláštním způsobem ve škole katolické.³⁰“ Toto tvrzení koncilu má hodnotu jak historickou, tak i programovou. Na mnohých místech již odnepaměti vznikaly církevní školy vedle klášterů, u kostelů katedrálních či farních. Je to viditelné znamení přítomnosti a jednoty. Církev milovala své školy, ve kterých mohla uskutečňovat úkol formování svých dětí. Poté, co je založila prostřednictvím biskupů či nespočetných rodin zasvěceného života nebo laiků, nepřestává je povzbuzovat v obtížích různého druhu a bránit je proti vládám, které usilují o jejich zrušení nebo o jejich ovládnutí.

Přítomnosti církve ve škole odpovídá přítomnost školy v církvi. Je to logický závěr snahy o reciprocitu. Církev, která je jasným a nepřekonatelným obzorem Kristova vykoupění, je také místem, kde katolická škola má svůj pramen. V papeži uznává střed a míru jednoty celého křesťanského společenství. Láska a důvěra vůči církvi uspořádávají a oživují katolickou školu.

Vychovatelé, sjednoceni tak mezi sebou ve velkorysé a pokorné jednotě s papežem, nacházejí světlo a sílu pro opravdovou náboženskou výchovu. Prakticky je výchovný projekt školy otevřen životu a problémům místní církve i církve všeobecné, pozorný k učitelskému úřadu církve a ochotný ke spolupráci. Katolickým studentům pomáhá k jejich začlenění do farního a diecézního společenství. Nacházejí způsob, jak se včlenit do společenství a církevních hnutí mládeže, jak spolupracovat s místními iniciativami.

Co se týká přímého vztahu mezi katolickými školami, biskupem a ostatními služebníky církevního společenství, upevňují se v úctě a vzájemné spolupráci. Navíc zájem místních církví o katolické školy se stále více oživuje v nejrůznějších částech světa.³¹

29 Srv. *Gravissimum educationis*, 3.

30 *Gravissimum educationis*, 8.

31 Četné dokumenty národních biskupských konferencí a diecézních biskupů jsou určeny katolickým školám. Je potřebné je znát a praktikovat.

45. Křesťanská výchova vyžaduje také úctu vůči státu a jeho představitelům, zachovávání spravedlivých zákonů, úsilí o společné dobro. Proto všechny důležité hodnoty, jako svoboda, spravedlnost, práce a pokrok se nacházejí ve výchovném projektu a lze je také prostě cítit v prostředí školy. Národním událostem a oslavám jednotlivých krajín se dostává také náležitá odezvy.

Stejným způsobem jsou prezentovány a prožívány problémy společnosti mezinárodní. Pro křesťanskou výchovu je lidstvo velkou rodinou, snad rozdělenou z historických či politických důvodů, ale neustále sjednocenou v Bohu, Otci všech. Proto výzvy, které pronáší církev a které vyžadují mír, spravedlnost, svobodu, pokrok pro všechny národy a bratrskou pomoc

lidem méně šťastným, nacházejí ve škole náležitě přijetí. Stejný prostor nacházejí i analogické výzvy příslušných mezinárodních organizací, jako je OSN a UNESCO.

46. Občanská otevřenost katolických škol je daným faktem, který si každý může ověřit. Proto vlády a veřejné mínění by měly uznat činnost těchto škol jako službu společnosti. Není správné přijmout službu a odmítat služebníky nebo proti nim bojovat. Naštěstí se zdá, že přijetí katolických škol je na lepší cestě, alespoň co se týká značného množství států.³² Existují též náznaky, že čas dozrává, jak ukazuje nedávný průzkum uskutečněný kongregací.

32 Usnesení Evropského parlamentu o svobodě výuky v Evropském společenství.

ČÁST TŘETÍ

Náboženský rozměr života a práce ve škole

1. Náboženský rozměr školního života

47. Dny i mládí studentů zaměstnává z velké části život a práce ve škole. Často se ztotožňuje pojem „škola“ s pojmem „vyučování“. Ve skutečnosti vyučování od katedry je pouze součástí školního života. V souladu s didaktickou aktivitou, rozvíjenou vyučujícím, existuje také aktivní účast studenta, který se podílí individuálně i společně na studiu, výzkumu, cvičeních, mimoškolní aktivitě, zkouškách, vztazích k vyučujícím a k spolužákům, aktivitě ve skupinách, třídních a školních schůzkách.

Celkovým školním životem se katolická škola dokonale přidružuje k jiným školám, liší se však od nich v podstatném bodě: je zakotvena v evangeliu, ze kterého čerpá inspiraci a sílu. Princip, že žádný lidský čin není morálně indiferentní před svědomím a před Bohem, nachází jasnou aplikaci v životě školy. Tedy práce školy je přijatá jako povinnost rozvíjená s dobrou vůlí, odvahou a vytrvalostí v obtížných situacích, s úctou vůči tomu, kdo učí, oddaností a láskou vůči spolužákům, upřímností, tolerancí a dobrotou ke všem.

48. Neexistuje pouze výchovný lidský pokrok, ale také cesta opravdu křesťanská, orientovaná k dokonalosti. Žák nábožensky vnímavý, dokáže naplňovat vůli Boží i v námaze a v každodenních lidských vztazích. Umí následovat příklad Mistra, který své mládí naplnil prací a činil dobře všem³³. Ostatní studenti, zbavení tohoto náboženského rozměru, nemohou získat takovéto plody dobra a riskují, že prožijí povrchně nejkrásnější léta svého mládí.

49. V obraze života školy si zaslouží zvláštní důraz intelektuální práce studentů. Tato práce není v protikladu ke křesťanskému životu, který směřuje k přilnutí k Boží lásce a naplnění Boží vůle. Světlo křesťanské víry povzbuzuje vůli k poznání světa stvořeného Bohem. Zapaluje lásku k pravdě, která vylučuje povrchnost v poznání a v přijetí úsudku. Oživuje kritický smysl, který odmítá naivní přijímání mnohých tvrzení. Vede k řádu, metodě a dokonalosti jako znamení dobře uspořádaného myšlení, které pracuje se smyslem pro odpovědnost. Podporuje obětavost a vytrvalost jako požadavek intelektuální práce. Ve chvílích únavy křesťanský student vzpomíná na zákon Geneze³⁴ a Pánovo pozvání.³⁵

50. Intelektuální práce obohacená tímto náboženským rozměrem, působí tedy ve více směrech. Povzbuzuje s novými zájmy školní výsledky. Posiluje formaci křesťanské osobnosti. Obohacuje studenta nadpřirozenými zásluhami. Bylo by smutné, jestliže by mladí lidé, svěřeni školám církve, byli postaveni před mnohé těžkosti a neznali tyto skutečnosti.

2. Náboženský rozměr školní kultury

51. Růst křesťana harmonicky sleduje rytmus školního rozvoje. Postupem času se v katolické škole uplatňuje s rostoucí nutností koordinace lidské kultury a víry.³⁶ V této škole je lidská kultura vykládána s vědeckou objektivitou. Avšak věřící učitel a student nabízejí a přijímají kriticky kulturu, aniž by ji oddělovali od víry.³⁷ Kdyby se tak stalo, došlo by k duchovnímu ochuzení.

Soulad mezi kulturním lidským universem a universem náboženským, se tvoří v intelektu a vědomí téhož věřícího člověka. Tato dvě universa nejsou dvě neslučitelné věci. Společné body, zjistitelné v lidské osobě, která je představitelem kultury a subjektem náboženství, lze nalézt, jestliže jsou hledány.³⁸

Nacházet je nepřisluší výhradně náboženské výuce. Tato je omezena vyměřeným časem. Ostatní výuka má k dispozici denně mnohem více hodin. Všichni vyučující mají tedy povinnost jednat v souladu. Každý má rozvíjet svůj plán s odbornou kompetencí, ale v pravém okamžiku má být schopen pomoci studentům vidět také za horizonty omezené naší lidskou skutečností. V katolické škole, a analogicky v každé škole, nemůže být Bůh velkým nepřítomným nebo vetřelcem, kterého nechceme přijmout. Stvořitel universa nepřekáží v práci tomu, kdo chce poznat totéž universum, které víra osvětluje novým významem.

33 Srv. Mk 6,3; Sk 10,38.

34 Gn 3,19.

35 Lk 9,23.

36 Gravissimum educationis, 8.

37 Srv. Gaudium et spes, 54 n.

38 Srv. Denz-Schön, 3016-3017

52. Střední katolická škola věnuje pozornost „výzvam“, které předkládá kultura víře. Studentům se tak dostává pomoci k dosažení této syntézy víry a kultury, která je nutná k zralosti věřícího člověka. Studentům je však třeba také pomáhat k tomu, aby rozlišili a kriticky odmítli falešné hodnoty, obsažené v kultuře, které ohrožují lidskou osobu a přičí se proto evangelium.³⁹

Nikdo však ať si nenamlouvá, že náboženské problémy a problémy víry mohou najít své řešení pouze ve školním prostředí. Chce se nicméně naznačit přesvědčení, že školní prostředí je význačnou cestou k zaujetí odpovídajícího postoje ke shora uvedeným problémům. Prohlášení Gravissimum educationis v souladu s konstitucí Gaudium et spes,⁴⁰ označuje za jednu z charakteristik katolických škol interpretaci a uspořádání lidské kultury ve světle víry.⁴¹

53. Uspořádání celé kultury v souladu s hlásáním spásy podle závěrů koncilu nemůže určitě znamenat, že katolická škola nemusí respektovat autonomii a metodologii vlastní různým disciplínám lidského vědění a že by měla chápat jednotlivé disciplíny jako jednoduché

podpůrné prostředky pro víru. Chce tím naopak zdůraznit, že správná autonomie kultury musí být rozdílná od autonomistické představy člověka světa, která popírá duchovní hodnoty a upouští od nich.

Je nezbytně nutné si v této oblasti uvědomit, že víra je povolána inspirovat každou kulturu, přitom se, se žádnou z nich neztotožňuje a je nezávislá vůči kterékoli z nich. Tedy, „víra, která se nestane kulturou, je vírou neplně přijatou, ne vnitřně promyšlenou, ne věrně prožívanou“⁴².

54. Programy a školské reformy mnohých zemí vyhražují rostoucí prostor k vědeckému a technickému vzdělávání. Ani tomuto vyučování nemůže chybět náboženský rozměr. Žákům je třeba pomáhat pochopit, že svět přírodních věd a příslušné technologie patří k vesmíru stvořenému Bohem. Tímto pochopením se povzbuzuje chuť k výzkumům. Od nejbližších nebeských těles přes nezměřitelné kosmické energie až k nekonečně malým částicím a energiím hmoty, všechno má v sobě stopu moudrosti a moci Stvořitele.

Prastarý údiv biblického člověka tváří v tvář stvoření⁴³ platí také pro moderního studenta, ale s tím rozdílem, že současný student má mnohem hlubší a širší znalosti. Neexistuje protiklad mezi vírou a pravou přírodní vědou, protože Bůh je prvním zdrojem jedné i druhé. Student, který nabývá harmonicky víry i vědění ve své duši, bude více disponován ve svém budoucím výkonu povolání, aby využíval vědu a techniku ke službě člověku i ke službě Bohu. Nejde o nic jiného, než o navrácení Bohu toho, co nám daroval.⁴⁴

55. Katolická škola musí usilovat o překonání nedostatečnosti a roztržičnosti programů. Učitelé etnologie, biologie, psychologie, sociologie a filozofie, mají příležitost načrtnout harmonickou představu člověka, který potřebuje vykoupení a zařadit do ní i náboženský rozměr.

Všem studentům je třeba pomáhat k pochopení toho, že člověk je bytí žijící z přirozenosti fyzické i duchovní, s nesmrtelnou duší. Ti nejstarší dospějí ke zralejší představě o osobnosti člověka a všeho, co k ní patří: inteligence, vůle, svoboda, city, činné i tvořivé schopnosti, práva a povinnosti i sociální vztahy, poslání ve světě a v historii.

56. Takové chápání člověka je charakterizováno náboženským rozměrem. Člověk má důstojnost a velikost nad každé jiné stvoření, protože je Božím dílem povýšeným k nadpřirozenému řádu jako dítě Boží, je tedy božského původu a má věčný cíl, který přesahuje tento svět.⁴⁵ Učitel náboženství nachází připravenou cestu k ucelenému představení křesťanské antropologie.

57. Každý národ vlastní ve svém dědictví moudrost svých předků. Mnozí se inspirovali filozoficko-náboženskými koncepcemi tisícileté tradice. Systematický řecký a evropský génius vytvořil během staletí množství nauk, ale také systém pravdy, který je nazván „*philosophia perennis*“. Katolická škola přijímá platné programy, ale zahrnuje je do celkového obrazu z pohledu náboženského. K tomu je možno vytýčit některá kritéria:

Úcta k člověku, který hledá pravdu tím, že se staví před velké existenční problémy.⁴⁶ Důvěra v jeho schopnost dosažení této pravdy alespoň do jisté míry. Nejde o důvěru sentimentální, ale nábožensky odůvodněnou, protože Bůh, který stvořil člověka „k svému obrazu a podobě“, neodepřel mu rozum, aby mohl objevovat pravdy nutné k orientaci života.⁴⁷ Kritická schopnost posuzovat a volit mezi pravým a nepravým⁴⁸. Snaha o systematický obraz, ten, který nabízí „*philosophia perennis*“, aby do něj zasadila správné lidské odpovědi na otázky, které se vztahují k člověku, ke světu a k Bohu.⁴⁹ Živé prolínání mezi lidskou kulturou a evangelním poselstvím.⁵⁰ Plnost pravdy obsažená v témže evangelním hlásání, které shromažďuje a sjednocuje moudrost lidstva, obohacuje zjevením božských

tajemství, která zná pouze Bůh a která se rozhodl z lásky zjevit člověku.⁵¹ Tak v myslích studentů, kteří jsou již díky studiu filosofie zvyklí uvažovat do hloubky, se lidská moudrost setkává s moudrostí božskou.

58. Vyučující vede práci studentů takovým způsobem, aby objevovali náboženský rozměr v celé lidské historii. Nejdříve nechá studenty prožít doslova chuť historické pravdy, ale současně s tím i povinnost kritiky vůči programům a textům které jsou někdy vnuceny vládami nebo zmanipulovány v duchu ideologií jednotlivých autorů.

Potom povede studenty k reálnému pochopení historie jako divadla o velikosti i ubohosti člověka.⁵² Hercem této historie je člověk, který promítá do světa zveličené dobro i zlo, které nese v sobě. Historie získává nádech mrazivého boje mezi dobrem a zlem.⁵³ Proto se historie stává předmětem morálního posuzování. Ale tento úsudek musí zůstat nepředpojatý.

59. Za tímto účelem vyučující pomáhá studentům získat smysl pro univerzálnost dějin. Výdobytky společnosti, ekonomického pokroku, svobody a spolupráce mezi národy vidí vždy ve smyslu věcí vyšších. Takové zkušenosti uklidňují duši vzrušenou temnými stránkami historie. Není to však všechno. Ve vhodných chvílích je třeba studenty povzbudit k tomu, aby poznali, že lidské události jsou proniknuty božskými událostmi spásy všeho stvoření. A v tomto bodě se náboženský rozměr historie začíná objevovat ve své světlé velikosti.⁵⁴

60. Rozvoj vědeckého a technického vzdělání nesmí odsunout vzdělání humanitní – filozofii, historii, literaturu a umění. Každý národ již od svého počátku vytvářel a předával své umělecké a literární dědictví. Tato dvě kulturní bohatství vytváří společně vlastnictví lidstva. A tak vyučující tím, že vede studenty k nabytí estetického vkusu, je vychovává k lepšímu poznání velké lidské rodiny. Nejjednodušší způsob, jak odhalit náboženský rozměr uměleckého a literárního světa spočívá v tom, že se vyjde z jeho konkrétních výrazů. V každém národě mělo umění a literatura vždy vztah k náboženské víře. Umělecký a literární křesťanský odkaz je svým způsobem takové šíře, že vytváří viditelné svědectví víry během staletí i tisíciletí.

43 Mdr 13,5.

44 Srv. Mt 25,14-30.

45 Srv. Gaudium et spes, 12; 14; 17; 22.

61. Umělecká a literární díla zobrazují zejména události lidstva, rodin a osob. Sestupují do hlubin lidského srdce, naznačují vztah světla a stínu, naděje a beznaděje, zoufalství. Křesťanský pohled převyšuje pohled čistě lidský tím, že nabízí mnohem hlubší kritéria k pochopení lidských událostí a tajemství duše.⁵⁵ Mimo to vhodná náboženská formace je základem mnoha křesťanských povolání mezi umělci a uměleckými kritiky.

Jestliže je tedy třída zralá, vyučující může přivádět studenty k mnohem hlubšímu chápání uměleckých děl, jako vnímatelné formy odrážející krásu Boží. Takto učili církevní otcové a učitelé křesťanské filozofie ve svých přednáškách v oblasti estetiky, zejména sv. Augustin a sv. Tomáš. Prvý vyzvedává transcendenci úmyslu umělce, vybízí k přijetí věčného Božího řádu v uměleckém díle. Druhý kontempluje v uměleckém díle přítomnost slova Božího.⁵⁶

54 V Lumen gentium a Dei verbum je přesně uvedeno, jak prezentovat Boží události spásy.

55 Srv. Gaudium et spes,62.

62. Katolická škola, která se věnuje zejména výchovným problémům, má velký význam pro společnost i pro církve. Státní programy zabezpečují často kursy pedagogiky, psychologie, didaktiky, a to historickým a systematickým způsobem.

V minulé době se výchovná věda rozdělila na velké množství specializací a proudů. Kromě toho byla proniknuta filozofickými i politickými ideologiemi. Studenti mají častokrát dojem zmatené roztržičnosti. A tak ti, kteří vyučují pedagogické vědy, ať pomáhají studentům překonat tento zmatek a vedou je k vytváření kritické syntézy. Vytváření této syntézy vychází z předpokladu, že každý pedagogický směr obsahuje věci dobré a užitečné. Je tedy třeba poznávat, posuzovat a vybírat.

63. Studentům je třeba pomáhat objevit, že uprostřed výchovných věd stojí vždy osobnost se svou fyzickou i duchovní energií, se svou činnou i tvořivou schopností, se svým posláním vůči společnosti, se svou náboženskou otevřeností. Osoba je vnitřně svobodná, nepatří státu nebo jiným lidským zřízením. Všechna výchovná činnost je tedy službou osobě, pomocí k uskutečnění její kompletní formace.

Na lidskou osobu se štěpuje křesťanský model inspirovaný Kristovou osobností. Tento model přijímá způsoby lidské výchovy a obohacuje je o dary, síly, schopnosti a plány nadpřirozeného řádu. Ve vědecké oblasti se mluví o výchově křesťanské. Koncilní dokumenty ji popsaly v jasné syntéze.⁵⁷ Správný způsob pedagogického vzdělávání vede tedy studenty k výchově sebe samotných lidsky i křesťansky. To je ta nejlepší příprava, jak se stát vychovatelem druhých.

64. Mezidisciplinární práce uváděná do katolických škol dosahuje také pozitivních výsledků. Je jasné, že v didaktickém procesu se představují témata a problémy, které přesahují hranice jednotlivých disciplin. Zde se zajímáme především o témata náboženská, která přicházejí prostě v úvahu, kdykoli se jedná o člověka, rodinu, společnost a historii. Vyučující různých předmětů mají být připraveni a ochotni dávat správné odpovědi.

65. Vyučující náboženství není postaven mimo hru. Jeho posláním je nabízet systematické vyučování, avšak podle konkrétních možností může být také pozván do jiných tříd, aby vysvětlil otázky, které spadají do jeho kompetence. Nebo on sám v jistých bodech svého vyučování může pozvat do hodiny jiné kolegy, kteří jsou v daném tématu odborníky. V každém případě studenti nabudou dobrého dojmu bratrské spolupráce různých vyučujících, směřující k jedinému cíli: pomoci jim v růstu poznání a přesvědčení.

ČÁST ČTVRTÁ

Náboženská školní výuka a náboženský rozměr výchovy

1. Identita náboženské školní výuky

66. Církev je poslána evangelizovat, aby zevnitř přetvořila a obnovila lidstvo.⁵⁸ Z různých způsobů evangelizace se mladí setkávají s evangelizací především ve škole.⁵⁹ Je vhodné

poslechnout si výroky magisteria: „Vedle rodiny a ve spojení s ní nabízí škola katechezi nezanedbatelné možnosti, což se evidentně vztahuje především na školu katolickou. Mohla by si zasloužit taková škola své jméno, kdyby se jí dala vytknout z vážných důvodů nedbalost nebo odklon od výchovy skutečně náboženské, i kdyby úroveň výuky předmětů profánních byla opravdu vysoká? Ať se ani o náboženskou výchovu neříká, že je vždy prováděna implicitně, způsobem nepřímým. Vlastní charakter katolické školy a její prvotní důvod, pro který by jí právě katoličtí rodiče měli dávat přednost, spočívá právě v kvalitě náboženského vyučování, integrovaného ve výchově studentů.“⁶⁰

67. Mohou se také často objevit nejistoty, protichůdnosti a problémy, a to jak na úrovni všeobecného teoretického pohledu, tak i v úrovni praktické, ohledně požadavků na náboženské vyučování v katolické škole. Jeden pohled vidí katolickou školu jako „občanskou strukturu“ s cíli, metodami a charakteristikami společnými každé jiné školské instituci. Jiný pohled v nich vidí také „křesťanskou komunitu“, která má v základu výchovný projekt s kořeny v Kristu a v jeho evangeliu. Uvádění těchto dvou aspektů do souladu není vždy jednoduché a vyžaduje stálou pozornost, aby nevznikaly rozpory ke škodě zodpovědnému předkládání kultury a působivého svědectví evangelia.

68. Existuje neoddělitelná souvislost a současně jasný rozdíl mezi vyučováním náboženství a katechezí,⁶¹ která je předáváním evangelní zvěsti, etapou evangelizace. Souvislost vyplývá z toho, že škola se udržuje na úrovni školní, směřující k integrální kultuře, zahrnující v sobě křesťanské poselství. Rozdíl vyplývá z faktu, že katecheze na rozdíl od školního vyučování náboženství předpokládá především živoucí přijetí křesťanské zvěsti, jako spásné skutečnosti. Specifickým místem katecheze je nadto společenství, které prožívá víru způsobem mnohem širším a v období delším nežli období školní, to znamená po celý život.

58 Evangelii nuntiandi, 18.

59 Dtto, 44.

60 Catechesi tradendae, 69.

61 Srv. Insegnamenti, V, 67, s.788.IV/1, s. 629 nn.

69. Na základě křesťanského poselství směřuje katecheze k dosažení zralosti duchovní, liturgické, svátostné, apoštolské, která se realizuje zejména v místním církevním společenství.

Zatímco škola, i když bere v úvahu tytéž prvky křesťanského hlásání, směřuje k poznání toho, co ve skutečnosti vytváří identitu křesťanství a toho, co se křesťané snaží důsledně uskutečnit ve svém životě. Je však třeba zdůraznit, že také náboženské vyučování vzhledem k věřícím studentům, nemůže než přispět k posílení víry tak, jako náboženská zkušenost katecheze posiluje poznání křesťanské zvěsti.

Uvedené náboženské vyučování usiluje tedy o zdůraznění rozumového aspektu, který rozlišuje a motivuje křesťanskou volbu věřícího a ještě dříve náboženskou zkušenost člověka. Rozdíl mezi náboženským vyučováním a katechezí nevyklučuje, že katolická škola jako taková, může a musí nabídnout svůj specifický přínos ke katechezi. Svým formačním projektem, celkově orientovaným v křesťanském smyslu, se pak celá škola stává evangelizačním zařízením církve, povzbuzujícím a podporujícím výchovu k víře.

70. Magisterium nedávno stanovilo tento zásadní aspekt: „Základní princip, který má řídit působení v tomto závažném pastoračním sektoru, je ono rozlišování a společné doplňování náboženské výuky a katecheze. Ve škole se usiluje o integrovanou formaci studentů. Vyučování náboženství se proto musí charakterizovat ve vztahu k cílům a kritériím vlastním

moderní školní strukturu.⁶² Je na zodpovědných, aby měli na zřeteli tyto směrnice magisteria a brali v úvahu odlišnou charakteristiku školní výuky náboženství.

Náboženské vyučování, by mělo zaujímat důstojné místo ve vyučování mezi jinými předměty. Rozvíjí se podle svého vlastního programu, schváleného kompetentní autoritou, využívá užitečných vztahů mezi různými disciplínami, mezi jinými předměty za tím účelem, aby vytvářelo soulad mezi lidským věděním a náboženským poznáním. Učitel společně s jinými vyučujícími usiluje o kulturní rozvoj studentů. Využívá nejlepších didaktických metod v působení dnešní školy.

V některých zemích má vyučující náboženství právo vyjádřit se k hodnocení studentů se stejnou právní platností jako v jiných předmětech. Školní vyučování náboženství nachází významné místo v katechezi uskutečňované farností, rodinou i mládežnickými sdruženími.

2. Některé předpoklady náboženské školní výuky

71. Nelze se podívat tomu, že mladí přinášejí do třídy to, co slyší a vidí jako vzory myšlení a života lidí. Přinášejí dojmy, které nabyli ve „společnosti sdělovacích prostředků“. Někteří snad také projevují lhostejnost a necitelnost. Školské programy často nezohledňují tyto aspekty, které si však uvědomuje vyučující. Ten totiž, jako odborník, přijímá studenty se sympatií a láskou. Přijímá je takové, jací jsou. Vysvětluje, že pochybnost a lhostejnost jsou jevy všeobecné a pochopitelné. Pak je přátelsky vyzve k tomu, aby hledali a společně objevovali evangelní zvěst, zdroj radosti a vyrovnanosti. Pro přípravu „terénu“⁶³ hraje velkou roli osobnost a prestiž vyučujícího. K tomu se připojuje jeho vnitřní život a modlitba za ty, kteří jsou mu svěřeni.⁶⁴

72. Velmi účinným způsobem k pochopení studentů je mluvit s nimi a nechat mluvit je samotné. V atmosféře důvěry a srdečnosti může vyrůst jisté množství otázek, lišících se podle místa a věku studentů, které však jsou stále univerzálnější a aktuálnější.⁶⁵

62 Insegnamenti, IV/1, s. 629 nn.

63 Srv. Mt 3,1-3

64 Srv. Jn 17, 9

65 Jde převážně o typické místní problémy.

Pro mladé jsou to otázky vážné, které často brání vážnému úsilí o víru. Učující odpovídá s trpělivostí a pokorou, bez úsilí o definitivní vysvětlení, které riskuje, že si bude protřečít. Pozve do třídy odborníky na historii a moderní vědy. Nabídne mladým k službám svou kulturní připravenost. Inspiruje se mnohými promyšlenými odpověďmi, které II. Vatikánský koncil dal na tyto druhy otázek. Toto trpělivé vysvětlování se musí uskutečňovat teoreticky na začátku každého roku také proto, že přes prázdniny studenti měli příležitost zažít nové obtíže. Zkušenost pak také radí využít k tomu každé vhodné příležitosti.

73. Není snadné prezentovat křesťanskou víru dnešním způsobem, jako program pro náboženské vyučování na katolických školách. Biskupský synod v r. 1985 vybídl k vytvoření katechismu celé církve. Papež ihned vytvořil komisi a svěřil jí přípravné práce na tomto úkolu. Bude pak třeba s ohledem na příslušné místní podmínky odpovědět na programy stanovené kompetentní autoritou a na situace a okolnosti související s časem a místem.

V očekávání uskutečnění příkazu obdrženého synodem, ohledně syntézy křesťanské víry⁶⁶, bude nyní nabídnuto jako příklad schéma potvrzené zkušeností, které nabízí kompletní a

věrný obsah evangelnímu hlásání organickým způsobem a metodicky tak, že odpovídá výrokům a činům Ježíše Krista.

3. Linie uceleného způsobu podání křesťanství a jeho poselství

74. Vyučující podle instrukcí II. Vatikánského koncilu, shrnuje a vykládá současným jazykem kristologii. S ohledem na úroveň školy uvede nutné znalosti o Písmu svatém, zejména o evangeliích, o Božím zjevení a o živé tradici církve.⁶⁷

Z těchto základů vychází poznávání Ježíše Krista. Jeho osobnost, radostná zvěst, jeho činy, jeho historická skutečnost vzkříšení dovolují vystoupit k tajemství jeho božství: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“⁶⁸ Zralost studentů dovoluje rozšířit tuto úvahu na Ježíše Spasitele, Kněze, Učitele lidskosti a Pána stvoření. Vedle něj se začíná vytvářet obraz Marie, Matky Spasitele, spolupracovnice jeho poslání.⁶⁹ Toto poznání má zásadní výchovný význam. Osobnost Krista ožívá před očima studentů. Znovu vidí příklady jeho života, naslouchají jeho slovům, cítí, že se k nim obrací se svým pozváním: „Přijďte ke mně všichni...“⁷⁰ Tak nachází svůj základ víra v Něho a Jeho následování, které každý rozvíjí podle míry dobré vůle a spolupráce s milostí.

75. Vyučujícímu se nabízí jistá cesta přibližující mladé lidi k zjevenému tajemství Božímu, nakolik je to lidsky možné.⁷¹ Cesta sama je naznačena Spasitelem: „Kdo viděl mne, viděl Otce.“⁷² V jeho osobě a jeho zvěsti, vyzařuje obraz Boží. Zkoumá se to, co řekl o Otci a to, co učinil ve jménu Otcově. Od Krista Ježíše se tedy stoupá k tajemství Boha Otce, který stvořil všechno a poslal svého Syna na svět pro spásu lidstva.⁷³

Od Krista se stoupá k tajemství Ducha Svatého, poslaného na svět proto, aby přinesl naplnění jeho vlastního poslání.⁷⁴ Tak se přibližujeme k nejvyššímu tajemství Nejsvětější Trojice v sobě samotné a působící ve světě. Jde o to tajemství, které církev uctívá a vyznává, když opakuje modlitbu „Věřím“ slovy prvních křesťanských komunit. Výchovná hodnota tohoto objevování je veliká. Na jeho dobrém výsledku se zakládají ctnosti víry a křesťanského náboženství, které má za cíl Boha Otce, Syna i Ducha Svatého, poznaného, milovaného, jemuž se slouží celým životem v očekávání života věčného.

66 Katechismus katolické církve vyhlásil 8.12. 1992 papež Jan Pavel II.

67 Zjevení, Písmo, tradice a kristologická témata Dei verbum, Lumen gentium, Gaudium et spes.

68 Mt 16,16.

69 Srv. Redemptoris Mater.

76. Žáci mnoho věcí o člověku poznávají z pohledu vědeckého, avšak věda mlčí tváří v tvář tajemství. Vyučující vede studenty k tomu, aby objevili záhadu člověka, tak jako sv. Pavel vedl Atéňany k tomu, aby objevili Boha neznámého. Text sv. Jana, již citovaný,⁷⁵ upřesňuje vztah mezi Bohem a člověkem, který se uskutečnil v historii skrze Ježíše Krista. Kontakt, který vychází z lásky Otcovy a vyjadřuje se v lásce Ježíše Krista až k nejkrajnější oběti: „Nikdo nemá větší lásku než ten, který položil život pro své přátele.“⁷⁶ Žáci uvidí, jak se kolem něj shromažďují zástupy lidí všeho druhu jako souhrn celého lidství. Začnou se ptát, proč miluje všechny, proč všechny zve, proč dává život za všechny. To je přivede k závěru, že člověk musí být opravdu privilegovaným stvořením před Bohem, když o něj pečuje s tak velkou láskou. Tak se rýsuje historie člověka, přijatého do tajemství Božích dějin spásy od počátku přes první vinu, povolání vyvoleného národa, očekávání a příchod Ježíše Spasitele, až po nový lid Boží, putující po zemi do vlasti věčné.⁷⁷

Výchovná hodnota křesťanské antropologie ve světle dějin spásy je opravdu evidentní. Žáci objevují hodnotu osobnosti jako předmět Boží lásky s posláním na zemi a s určením k nesmrtelnosti. Neboli ctnost lásky a úcty vůči sobě, vůči druhým, vůči všem. A konečně přijetí života a vlastního povolání, které se má uskutečnit podle vůle Boží.

77. Dějiny spásy pokračují v církvi, ve viditelné historické realitě, kterou studenti mají před očima. Vyučující jim pomáhá objevit její počátky. V evangeliích, ve Skutcích, v listech apoštolů je možno vidět církev, jak povstává, roste a uskutečňuje se ve světě. Od jejích počátků přes její zázračné šíření, její věrnost evangelnímu poselství se uskutečňuje cesta k tajemství církve. Vyučující vede studenty k pochopení církve jako lidu Božího, sestávajícího z žen a mužů, kterými jsme právě my, a také církve jako nositelky spásy celému lidstvu.

Církev je vedena Kristem, věčným pastýřem, řízena Duchem, který ji podporuje a vždy obnovuje. Je viditelně řízena pastýři, které on ustanovil: je to nejvyšší pastýř papež a biskupové, kterým pomáhají kněží a jáhni, spolupracovníci v kněžství a ve službě. Církev působí ve světě skrze nás, je volána Bohem k tomu, aby byla svatá ve všech svých členech. To, co slavíme v modlitbě Věřím v boha,⁷⁸ je tajemství jedné svaté katolické apoštolské církve. Výchovná hodnota eklesiologie je nevýslovná. V církvi se uskutečňuje ideál lidské světové rodiny. Mladý člověk nabývá poznání své příslušnosti k církvi, kterou se učí poznávat a milovat s dětskou láskou, se všemi důsledky, které z toho vyplývají pro život, apoštolát a křesťanský pohled na svět.

70 Mt 11,28

71 Srv. Denz-Schön, 2854

72 Jn, 14,9

73 Srv. Lk 12,24-28; Jn 3,16 n.

74 Srv. Jn 16,13.

75 Srv. Jn 3,16 n.

76 Jn 15,13.

77 Křesťanská antropologie z pohledu dějin spásy, obsažená v Lumen gentium, Gaudium et spes.

78 Lumen gentium nabízí přesné prvky pro církevní didaktiku a pedagogiku.

78. Mnozí mladí se během dospívání vzdalují svátostem. Je to důkaz toho, že je nepochopili. Snad je považovali za dětinské zbožné úkony nebo lidové zvyky doprovázené profánními slavnostmi. Vyučující si nebezpečí tohoto jevu jasně uvědomuje. Vede proto studenty, aby objevili hodnotu svátostné cesty, kterou věřící prochází od začátku až do konce svého života. Jde o cestu, která se naplňuje v církvi a jejíž pochopení jde ruku v ruce s tím, jak si student osvojuje poznání své příslušnosti k církvi.

Zásadní poslání, které by si studenti měli osvojit, je toto: Ježíš Kristus je stále přítomný ve svátostech, které Sám ustanovil.⁷⁹ A Jeho přítomnost je činí účinnými prostředky milosti. Nejhlubším okamžikem setkání s Kristem Ježíšem je Eucharistie, která je současně obětí a svátostí. V Eucharistii se sjednocují dva nejvyšší úkony lásky. Pán, který obnovuje svou oběť spásy za nás a který se skutečně každému z nás daruje.

79. Pochopení svátostného způsobu života může mít i hluboký výchovný význam. Žák si uvědomuje, že jeho přítomnost v církvi je dynamická. Odpovídá touze po růstu lidské bytosti. Když se Pán setkává s každým z nich ve svátostech, nenechává věci jako dříve. Prostřednictvím Ducha nám umožňuje růst v církvi a nabízí nám „milost za milostí“⁸⁰. Žádá pouze naši spolupráci. Výchovné snahy v tomto smyslu směřují ke vztahu k Bohu, křesťanskému svědectví a osobní volbě povolání.⁸¹

80. Mladí dnešní doby, zavaleni množstvím zábavy, nemají tak vhodné podmínky k úvahám nad posledními věcmi člověka. Vyučující se snaží najít účinnou cestu k tomu, aby jim přiblížil také tato tajemství víry. Pán nám je předkládá svým nenapodobitelným stylem. Ve vyprávění o Lazarovi se představuje jako „vzkříšení a život“. ⁸² V podobenství o boháči dává poznat, že osobní soud čeká na každého z nás. ⁸³ Ve vzrušujícím dramatu posledního soudu dává jasné rozhodnutí, že každému člověku bude příslušet takový věčný soud, jaký si zasloužil svými skutky. ⁸⁴ Dobro i zlo učiněné vůči každému člověku se zjeví jako učiněné Jemu (Kristu samému). ⁸⁵

79 Sacrosanctum Concilium, 7

80 Jn 1,16.

81 Didaktika a pedagogika svátostí se obohacuje o některé části z Lumen gentium a Sacrosanctum Concilium.

82 Jn 11,25-27.

83 Srv. Lk 16,19-31.

84 Srv. Mt 25,31-46.

85 Srv. Dtto 25,40.

86 Srv. Lumen gentium, cap. VII.

87 Srv. Ef 1,1-14; Kol 1,13-20.

81. Potom na základě „vyznání víry“ vede vyučující studenty k tomu, aby pochopili že ve věčném království se nacházejí již ti, kteří v Krista věřili a žili pro Něho. Církev je nazývá svatými, i když ne všichni jsou uctíváni tím jménem. První mezi všemi je Maria, Matka Ježíšova, s tělem i duší oslavená u svého Syna. Ti, kteří dosáhli života věčného, nejsou od nás odděleni. Společně s námi vytvářejí jedinou církev, lid Boží, sjednocený ve „společenství svatých“. Blízké a drahé osoby, které nás opustily, žijí a jsou s námi ve společenství. ⁸⁶

Tyto pravdy víry nabízejí podstatný přínos k dozrávání lidskému i křesťanskému. Dále smysl důstojnosti osoby, určené k nesmrtelnosti. Křesťanskou nadějí, zářící v obtížích života. Osobní odpovědnost v každé věci, protože se bude muset složit Bohu účet.

4. Linie uceleného způsobu podání (prezentace) křesťanského života

82. Protože každá pravda víry je pramenem výchovy a života, je také správné, aby studenti byli hned vedeni k objevování těchto souvislostí. Ale je také nutné, aby prezentace křesťanské etiky měla systematickou formu. Za tím účelem zde nastiňujeme některé příklady.

K lepšímu uvedení do vztahu mezi vírou a životem na poli náboženské etiky bude užitečná jedna úvaha o prvních křesťanských komunitách. V nich bylo hlásání evangelia provázeno modlitbou a slavením svátostí. ⁸⁷ To má trvalou hodnotu. Žáci tak pochopí, co to je ctnost víry: přilnutí plné, svobodné, osobní, s láskou, posilované milostí k Bohu, který se zjevuje v svém Synu. Avšak toto přilnutí není automatické. Je darem od Boha. Je třeba o ně žádat a čekat. Studentům je tedy třeba dopřát čas k růstu.

83. Život z víry se vyjadřuje náboženskými projevy. Vyučující pomáhá studentům, aby se s důvěrou otevřeli Otci, Synu i Duchu Svatému. To se uskutečňuje osobní soukromou modlitbou i modlitbou liturgickou, která není jen jedním z mnoha způsobů modlitby. Je to oficiální modlitba církve, která v nás zpřítomňuje Kristovo tajemství. Zvláště se to uskutečňuje prostřednictvím svátostí eucharistie a svátosti smíření. Jedná se přitom takovým

způsobem, aby náboženská zkušenost nebyla chápána jako vklad zvenčí, ale jako svobodná odpověď lásky k Bohu, který si nás zamiloval dříve, než my Jeho.⁸⁸ Ctnosti víry a náboženství takto založené a pěstované, umožňují pak růst nejen v mládí, ale i později.

84. Člověk je stále přítomen v pravdě víry, stvořen k obrazu a podobě Boží, povýšen od Boha k důstojnosti syna, nevěrný Bohu v prvním hříchu, ale vykoupený Kristem, příbytek Ducha Svatého, člen církve, určený k životu nesmrtelnému.

Žáci mohou odhalit, že lidé jsou vzdáleni tomuto ideálu. Vyučující naslouchá těmto svědectvím pesimismu a všímá si, že se nacházejí také v evangeliu.⁸⁹ Potom se snaží přesvědčit studenty, že je lépe poznávat pozitivní obraz osobní křesťanské etiky, než se utápět v analýzách lidské ubohosti. V praxi to znamená mít v úctě vlastní osobnost i osobnosti jiných, pěstovat inteligenci a jiné duchovní schopnosti, zejména ve školní práci. Pečovat o vlastní tělo a zdraví také prostřednictvím fyzické a sportovní aktivity. Zachovávat pohlavní bezúhonnost s ctností čistoty, protože i pohlavní energie je Božím darem, pomáhá k dokonalosti osobnosti a má prozřetelnostní poslání i pro život společnosti a církve.⁹⁰ Tak postupně učitel vede studenty k pochopení a uskutečňování jejich celkového výchovného projektu.

85. Křesťanská láska není sentimentalismus a nelze ji redukovat na pouhou humanitární úroveň. Je to nová skutečnost, která náleží k světu víry. Učitel připomíná, že božské rozhodnutí spásy všeho stvoření vychází z lásky Boží. Pán Ježíš přišel mezi nás, aby tuto lásku Otce zjevil. Jeho krajní oběť je svědectvím lásky k jeho přátelům. V obrazu víry se objevuje nový zákon Kristův: “Toto je moje přikázání, abyste se milovali navzájem, jako jsem já miloval vás.”⁹¹ V tomto „jako“ se nachází vzor a míra nové křesťanské lásky.

88 1 Jn 4,10.

89 Srv. Mt 15,19 n.

90 Srv. dokument: Orientamenti educativi sull'amore umano. Elementi di educazione sessuale.

91 Jn 15,12.

86. Žáci budou prezentovat obvyklé problémy – násilí ve světě, rasovou nenávisť, každodenní delikty, egoismus mladých i dospělých, kteří usilují jenom o dosažení vlastních zájmů. Vyučující přistupuje na diskusi, ale podtrhuje, že křesťanský zákon je nový také ve vztahu ke každé zvrácenosti a egoismu. Je to zákon vpravdě revoluční. Nová křesťanská etika lásky musí být pochopena a uskutečňována.

87. Tedy v malém světě rodiny a školy: láska, úcta, poslušnost, vděčnost, zdvořilost, dobrota, pomoc, služba, příklad. Vyloučení egoistických citů, odporů, antipatie, nenávisť, záští, odplaty. Ve velkém světě církve: láska ke všem bez vyloučení někoho z důvodů víry, národnosti či rasy, modlitba za všechny, aby poznali Pána, spolupráce v apoštolátu a v iniciativách směřujících ke zmírnění lidského utrpení, upřednostňování méně šťastných, nemocných chudých, handicapovaných, opuštěných.

S růstem lásky církve se mladí rozhodují dát se do jejích služeb a následovat volání ke kněžství nebo k zasvěcenému životu. Při přípravě k založení vlastní rodiny je třeba odmítat každou profanaci lásky, objevit novost a hloubku křesťanské lásky mezi mužem a ženou, vzájemnou úctu a stud, kterým se láska projevuje a upřímnou něžnost, kterou se zachovává. Tak se prožívá zkušenost lásky mladých, od prvních přátelství přes zasnoubení až k lásce, která je posvěcena ve svátosti manželství pro celý život.

88. Základ sociální křesťanské etiky je vždy ve víře. Křesťanská sociální etika má možnost osvětit také ty disciplíny, které k ní mají vztah, jako právo, ekonomie, politika, a ty, které vstupují do oblasti bádání a lidských zkušeností.⁹² Je to otevřená oblast pro interdisciplinární výzkum.

Avšak zde je třeba potvrdit princip, že Bůh dal svět do služby člověka.⁹³ Jestliže v sociálních vztazích existuje násilí a nespravedlnost, pochází to od člověka, který neplní vůli Boží. Tuto diagnózu stanovuje sám Kristus.⁹⁴ Avšak On, když nabízí spásu člověku, zachraňuje také dílo člověka. Z obnoveného srdce povstává obnovený svět. Láska, spravedlnost, svoboda, mír jsou jakousi křesťanskou ústavou nového lidství.⁹⁵

92 Srv. Gaudium et spes, 63-66.

93 Srv. Gn 1,27 n.

94 Srv. Mt 15,19 n.

95 Srv. Gaudium et spes, 93.

89. Na tomto základě vede vyučující studenty k tomu, aby poznali prvky křesťanské sociální etiky. Lidská osobnost je dynamickým středem sociálního řádu. Spravedlnost znamená dát každému to, na co má právo. Úcta je podmínkou každého lidského vztahu. Svoboda je základním právem osoby a společnosti. Světový mír znamená pokojný řád a spravedlnost, na kterou všichni lidé jako děti Boží mají právo. Přírodní zdroje národní a mezinárodní jsou bohatství země, dary Boží, které nejsou určeny pouze některým osobám či národům v neprospěch druhých. Bída a hlad zatěžují svědomí lidstva a volají o spravedlnost k Bohu.

90. Sociální výchova má široký záběr. Žáci jsou obohacováni těmito principy i hodnotami, které účinně působí na jejich práci ve prospěch společnosti. Církev je s nimi a osvětluje je svým sociálním učením, které má být uskutečňováno silnými a velkodušnými věřícími.⁹⁶

91. Načrtnuté zkušenosti nechtěly zanechat dojem přemrštěného optimismu. Je však pedagogicky správné, aby budoucnost a křesťanské hlásání byly vykládány jako „radostné poselství“.⁹⁷

Přesto realita zjevení, historie a každodenní zkušenosti vyžadují, aby mladí nabyli jasné vědomí zla, které působí ve světě a v člověku. Kristus mluvil o „království temnot“.⁹⁸ Vzdálení od boha, pohrdající evangeliem pokračují lidé v zamořování světa válkami, násilím, nespravedlností, zločiny.

92. Vyučující vybízí studenty ke zpytování svědomí. Kdo může říct, že je skutečně bez hříchu?⁹⁹ Tak studenti nabývají citlivosti pro hřích, ať velký hřích lidstva nebo hřích osobní, který každý odhaluje v sobě samém. Hřích, který je vzdálením od Boha, odmítnutím Kristovy zvěsti, porušením jeho zákona lásky, zradou svědomí, odvržením daru svobody, urážkou ostatních Božích dětí, zraněním církve, jejímiž jsme členy.

93. Avšak není vše ztraceno. Vyučující otevírá studentům jasný pohled na realitu ve světle víry. V obecné rovině evangelní zvěst pokračuje v „umírání“ jako „semeno“ v brázdách světa, aby vykvetlo a přineslo plody v pravý čas.¹⁰⁰ V rovině osobní nás Kristus očekává ve svátosti smíření, která není pouhým úkonem zbožnosti, ale osobním setkáním s Ním prostřednictvím jeho služebníka. Pak se znovu nastupuje cesta s novou silou a radostí.

94. V celku toto vyučování vede studenty k pochopení křesťanství s novým myšlením a zralostí. Kristus je vybízí k úsilí bez konce: k odolnosti proti svodům zla a odvaze překonat je ve spojení s jeho pomocí, k živému a silnému křesťanství ve všech rovinách.¹⁰¹

Křesťan je zván především k práci na radikálním osvobození z otroctví hříchu a pak v důsledku i k osvobození z četných otroctví řádu kulturního, ekonomického, sociálního a politického, která vlastně vycházejí všechna z hříchu a jsou příčinou dalších překážek, které brání lidem žít v souladu s jejich důstojností.¹⁰²

95. Téma dokonalosti je řazeno jako organická součást křesťanského dění a hlásání. Mlčet o něm by nebylo poctivé ani vůči Kristu, který učil dokonalosti bez hranic,¹⁰³ ani vzhledem k církvi, která vyzývá všechny k dokonalosti,¹⁰⁴ ani vzhledem k mladým, kteří mají právo vědět, co Kristus a církve od nich očekávají. Vyučující tedy připomíná věřícím studentům, že byli ve křtu začleněni do církve.

Na základě toho jsou voláni ke křesťanské dokonalosti jako Ježíšovu daru udělovanému skrze Ducha Svatého, se kterým se musí spolupracovat. Je to dokonalost, která se musí viditelně uskutečňovat v dějinách a misijně zaměřovat v přítomnosti i v budoucnosti.

Když studenti překonají obavy z práce navíc, poznají, že dokonalost je na dosah ruky. Prostě mají prožívat dobře svůj studentský život,¹⁰⁵ plnit co možná nejlépe své studijní, pracovní povinnosti a povinnosti apoštolátu. Dále získat zkušenost s křesťanskými ctnostmi, které již poznali teoreticky, zejména s láskou, a prožívat je ve třídě, v rodině, mezi přáteli. S odvahou snášet obtíže, pomáhat těm, kteří to potřebují, dávat dobrý příklad, rozmlouvat s Ježíšem Kristem v modlitbě. Přijímat ho v eucharistii a hledat v jeho zvěsti a v jeho příkladu inspiraci pro každodenní život. Studenti pak neřeknou, že dokonalost je nedosažitelná.

Bylo by ideální, kdyby každému bylo umožněno k niternému přijetí výchovy využívat duchovního vedení. Jím se pak naplňuje a zdokonaluje vyučování náboženství na škole a současně dotváří typické prostředí.

100 Srv. Lk 8,4-15.

101 Srv. Ef 6-10-17.

102 Srv. Kongregace pro nauku víry: Některé aspekty „teologie osvobození“, 1984.

103 Mt 5,48.

104 Lumen gentium, 42.

105 Dtto, 39.

5. Učitel náboženství

96. Ovoce vyváženého vyučování víry a křesťanské etiky závisí z velké části na vyučujícím náboženství a na tom, kým je a co dělá.

Je klíčovou osobou, hlavním činitelem v realizaci výchovného projektu. Dosah jeho působení je však svázán se svědectvím jeho života, které sám působivě uskutečňuje před očima studentů. Očekává se tedy, že bude osobou bohatou přirozenými dary i milostí, že bude schopným dosvědčit je svým životem, připraveným vhodně pro své povolání, širokého rozhledu kulturního i profesionálního, pedagogického i didaktického, otevřeným k dialogu.

Studenti oceňují na vyučujícím zejména jeho lidské kvality. Učitel víry musí být po Kristově vzoru také učitelem lidskosti. Nejen svou kulturou, ale láskou, úctou, pochopením, jasností ducha, vyvážeností úsudků, trpělivostí v naslouchání, rozvážností odpovědí, pohotovostí k osobnímu rozhovoru.

Vyučující, který má jasnou představu o křesťanství a žije v souladu s ním, dokáže přivést studenty k témuž jasnému pohledu a vede je k důslednému jednání.

97. Této oblasti vyučování škodí improvizace. Je třeba udělat všechno pro to, aby katolická škola měla vyučující vhodné k jejich poslání. Jejich formace je jedním z nejdůležitějších vnitřních velmi naléhavých požadavků. Zejména rostoucí zařazování laiků do katolických škol zavazuje k péči o jejich specifické životní poznání Kristova tajemství a tajemství církve, které kněží a řeholníci nabývají během své duchovní formace. Nadto je třeba hledět dopředu a pečovat o vytváření center pro formaci vyučujících. Je to investice, která přinese dobré ovoce.

Z toho důvodu univerzity a církevní fakulty ať věnují všemožnou péči nabídce kurzů speciální přípravy, aby budoucí učitelé mohli rozvíjet své dílo s odborností a účinností, které vyžaduje.¹⁰⁶

106 Dokument „La Scuola Cattolica, 78-80; Il laico cattolico testimone dalla fede nella scuola, 56-59.

ČÁST PÁTÁ

Celkové shrnutí náboženského rozměru výchovného procesu

1. Idea křesťanského výchovného procesu

98. Koncilní prohlášení klade důraz na dynamický aspekt integrální lidské výchovy.¹⁰⁷ Přesto z křesťanského pohledu tento lidský rozvoj není dostačující. Výchova totiž nesleduje pouze právě popsanou zralost lidské osoby, ale má především na zřeteli, aby pokřtění, zatímco jsou postupně uváděni v poznání tajemství spásy, den ze dne si byli stále více vědomi přijatého daru víry.¹⁰⁸

Charakteristickým prvkem katolické školy je snaha pomáhat studentům, aby při rozvoji vlastní osoby rostli zároveň jako nové stvoření, kterým se stali na křtu.¹⁰⁹ Křesťanskou výchovu tedy je nutno pojmut jako hnutí, pokrok, dozrávání k onomu ideálnímu cíli, který převyšuje všechnu lidskou omezenost.¹¹⁰ a toto všechno se musí dít současně, harmonicky v průběhu lidské výchovy. Nejde tedy o dvě činnosti rozdílné nebo paralelní, ale soulad výchovných faktorů, sjednocených v úmyslu vychovatelů a ve svobodné výchově a spolupráci studentů. Již evangelium uvádí, že mladík Ježíš se vyvíjel harmonicky.¹¹¹

99. Je tedy třeba popsat výchovný křesťanský proces jako organický souběh činitelů směřující k podpoře postupného rozvoje všech schopností dítěte tak, aby se dosáhlo integrální výchovy v rámci rozměrů křesťanského náboženství s pomocí milosti. Nerozhoduje název, ale skutečnost výchovného procesu. Ten zaručuje jednotnost práce vychovatelů a vylučuje náhodné zlomkové nekoordinované zásahy, doprovázené možná názorovými střety mezi vlastními vychovateli, což působí těžké škody na rozvoji osobností studentů.

107 Gravissimum educationis, 1.

108 Dtto, 2.

109 Dtto, 8.

110 Srv. Mt 5,48.

111 Lk 2,40.

2. Výchovný projekt

100. Úkoly katolické školy jsou dosti široké a členěné. Na jednu stranu má povinnost respektovat zákonná ustanovení a společenské zákony a srovnat s nimi své metody, programy a struktury. Na druhou stranu má povinnost uskutečňovat svůj vlastní výchovný projekt, usilující uvést do souladu lidskou kulturu a hlásání spásy a pomoci studentům v realizaci nového stvoření, připravit je na poslání dospělého občana. Jedná se celkově o projekt charakteristický, pokud jde o zaměření na zvláštní cíle, které má uskutečňovat ve spolupráci se všemi svými součástmi. Konkrétně se projekt zobrazuje jako výchozí obraz, který:

- definuje identitu školy vyjádřením evangelních hodnot, kterými se inspiruje,
- upřesňuje výchovné, kulturní a didaktické cíle,
- seznamuje s předávaným obsahem a hodnotami,
- vymezuje organizaci a fungování,
- rozčleňuje některé části jako dané, sestávající ze složky odborné (jako jsou učitelé, vychovatelé), dále části řízené společně s rodiči a studenty, a některé okruhy svěřené svobodné iniciativě rodičů a studentů. Stanovuje způsoby ověřování a hodnocení.

101. Zvláštní pozornost má být věnována zejména výkladu některých všeobecných kritérií, která inspirují (a sladují) základní projekt, činí ho homogenním tím, že uvádí do souladu prvky kulturní, didaktické, sociální, civilní i politické:

- a) Věrnost evangelium hláсанému církví. Působení katolické školy má své místo především uprostřed evangelizačního poslání církve tím, že se aktivně začleňuje do kontextu církve v zemi, ve které působí a do života místní křesťanské komunity.
- b) Důslednost v rozvoji kultury solidním prověřením základu, vzhledem k úměrné autonomii zákonitostí, metod rozvoje jednotlivých disciplin zaměřených na integrální formaci osobnosti.
- c) Možnost postupného přizpůsobení výchovných kroků různým situacím jednotlivců i rodin.
- d) Spoluzodpovědnost s církví. I když vytváření výchovné a kulturní zkušenosti vyrůstá z převážné části z výchovného společenství, projekt se musí rodit také ze vztahu k církevním společenstvím vhodně upravenými formami propojení. Výchovný projekt se tedy zřetelně vyznačuje jak svým vnitřním uspořádáním, tak didaktickým zaměřením a obecným předložením plánů.

102. Výchovný projekt, každoročně znovu vycházející z nových zkušeností a potřeb, se realizuje výchovným procesem buď po periodách, nebo dílčích úsecích: východisko, průběžné etapy a konečný cíl. Na konci periody vychovatelé, studenti a rodiny zhodnotí, zda byly předpoklady dodrženy. V opačném případě se hledá zodpovědnost a řešení. Podstatné je, aby tento způsob procesu byl chápán a přijat všemi jako společný a poctivý závazek.

Konec každého roku představuje dílčí cíl. Říct, že jde pouze o čas zkoušek je pro křesťanskou výchovnou představu málo. Školský program je pouze částí celku. Konec roku je totiž období vhodným k provedení rozumné a zodpovědné bilance, která zhodnotí, nakolik byl výchovný projekt naplněn nebo nenaplněn. Velmi důležitým cílem je cíl dosažený v závěru „výchovné cesty“. Tento cíl musí odpovídat maximální úrovni dosahované studenty při jejich integrální lidské a křesťanské výchově.¹¹²

103. Náboženský rozměr prostředí posiluje kvalitu výchovného procesu, když se zhodnocují některé vlastnosti závislé na vychovatelích a studentech. Je dobré zejména podtrhnout to, že studenti nejsou diváky, ale mají podíl na dynamickém utváření prostředí.

Pozitivní podmínky se vytvářejí tenkrát, když se kolem výchovného projektu formuje radostný souhlas a ochotná dobrovolná spolupráce všech.

Když se mezilidské vztahy drží linie lásky a křesťanské svobody, když každý nabízí druhým své evangelní svědectví v každodenních životních událostech. Když se v prostředí prožívá a formuje úsilí k dosažení co největší úrovně v každém ohledu lidském i křesťanském ve výchovném procesu. Když se prostředí uchovává stále otevřené rodinám, je začleněno do církevního společenství, otevřené občasně společnosti, národní i mezinárodní. Tyto pozitivní podmínky rostou především ze společné víry.

104. K překonání patologického stavu prostředí je třeba pevného rozhodnutí. Znaky takto nemocného prostředí jsou následující:

- absence či nedokonalost výchovného projektu,
- nedostatečná příprava zodpovědných osob,
- pozornost soustředěná převážně
- psychologická vzdálenost mezi vychovateli a studenty,
- neshody mezi vychovateli samými,
- direktivní vyučování bez ochotné spoluúčasti studentů,
- čistě formální vztahy s rodinami, které nejsou zapojeny do výchovného procesu, nebo dokonce napětí,
- nešťastné svědectví jednoho nebo druhého,
- slabá účast jednotlivců na společných dobrech,
- izolace od společenství církve,
- nezájem nebo uzavírání se problémům společnosti,
- rutinní vyučování náboženství.

Jestliže se objeví některý z uvedených symptomů, nebo některé symptomy společně, pak je jimi náboženský rozměr výchovy vážně kompromitován, pak samo náboženské vyučování zní snad jako prázdné slovo v unaveném prostředí, nedokáže vyjádřit svědectví a vytvořit autentické křesťanské klima. Na tyto jevy, označující nezdravý stav, je třeba otevřeně reagovat a uvědomit si přitom, že evangelium vybízí k stálé konverzi.

105. Značná část výchovné aktivity směřuje k dosažení aktivní spolupráce studentů, která je neoddělitelná a činí ze studentů protagonisty výchovného procesu. Jelikož lidská osobnost byla stvořena jako inteligentní a svobodná, není možné chápat pravou výchovu bez rozhodujícího vztahu k subjektu samotné výchovy, který jedná a reaguje se svou inteligencí, svobodou, vůlí a celou komplexní emotivní sférou, což znamená, že výchovný proces nemůže postupovat, jestliže se nehýbe sám student. Výchovní odborníci znají příčiny blokace mladých lidí. Jsou charakteru psychologického a také teologického, ne odlišného od prvního hříchu.

106. K povzbuzení spolupráce mladých na výchovném projektu mohou napomoci mnohé prostředky. Student, který dosáhl dostačující úrovně intelektuální, musí být vyzván k účasti na vytváření projektu. Ne snad vytváření jeho cílů, ale spíše k lepšímu výběru odpovídajících postupů. To, že se studentům dává odpovědnost a důvěra, že se žádají o radu a pomoc pro dobro společenství, je faktor, který probouzí vděčnost a napomáhá k překonání nezájmu a nečinnosti.

Student se začne dobrovolně zapojovat do výchovného procesu, když pochopí, pozná, že projekt směřuje jedině k jeho prospěchu a osobní zralosti.

Student, byť sebe mladší, vnímá příslušnost prostředí jako příjemnou. Tak se v něm probouzí i ochota ke spolupráci, když se cítí dobře přijímán, ctěn a milován. Když je prostředí proniknuto atmosférou úcty a přátelství, s ochotnými učiteli a přáteli, se kterými se dobře společně žije, tak se nejlépe utvrzuje vůle k jeho vytváření.

107. Náboženské hodnoty a motivy, které se rozvíjejí zejména školním náboženským vyučováním, napomáhají velmi účinně k oživení radostné a dobrovolné účasti studenta ve výchovném procesu. Přesto nelze podcenit fakt, že tyto hodnoty a motivy jsou rozvíjeny také během ostatního vyučování a i dalších jiných projevech výchovného společenství.

Vyučující vychovatel povzbuzuje k přijetí a přilnutí k náboženským hodnotám, přičemž motivace obohacuje stálým vztahem k Absolutnu. Výchovná zkušenost vyučujícího pomáhá studentům, aby náboženskou pravdu vyučovanou a přijatou také milovali. Milovaná pravda, která již sama v sobě obsahuje hodnotu, se stává hodnotou také pro studenta. Kristologické pojetí náboženského vyučování velmi napomáhá lásce mladých, která se soustřeďuje v osobě Ježíšově. Mohou tak milovat osobu, protože formulace se milují obtížně. Láska ke Kristu se přenáší na Jeho zvěst, která se pak stává hodnotou též milovanou.

Vyučující vychovatel ví, že musí udělat ještě jeden krok. Hodnotu je třeba uvést ve skutek. Musí se stát motivem k jednání. Od pravdy se přichází k životu skrze nadpřirozenou průbojnost milosti, která povzbuzuje a pomáhá k víře, k lásce a jednání podle vůle Boží prostřednictvím Ježíše Krista v Duchu svatém. Křesťanský výchovný proces se uskutečňuje v neustálé interakci odborné práce konané vychovateli, svobodné spolupráce studentů a pomocí milosti.

108. Situace v mnoha částech světa je taková, že katolická škola přijímá stále větší část školní populace rozdílné víry a ideologické příslušnosti. Toto neodkladně nutí k osvětlování vztahu, který je třeba navodit mezi konkrétní situací a rozvojem náboženského rozměru. To je nezrušitelná povinnost a zůstává jak specifický úkol pro všechny křesťany činné ve výchovných institucích. V takových situacích nebude však vždy jednoduché nebo možné vést dialog evangelizace. Bude tedy nutné zaměřit se na predevangelizaci vedoucí k otevřenosti, čili k náboženskému chápání života. To vyžaduje individuální přístup a prohloubení pozitivních prvků v metodách specifického výchovného procesu.

Předávání kultury se musí zaměřit především k dosažení vlastních cílů a k upevnění všech rozměrů, které dělají člověka člověkem, a zejména rozměru náboženského s vyniknutím etických požadavků.

S ohledem na jednotu v mnohosti je nutné jednat s moudrostí při rozlišování toho, co je podstatné a co je akcidentální. Správnost týkající se metod umožní integrální rozvoj člověka ve výchovném procesu, rozvoj, který může charakterizovat pravou predevangelizaci, konečný terén, na kterém lze stavět.

109. Mluvíme-li o výchovném procesu, jsme nuceni přistoupit k analýze různých prvků. Což ve skutečnosti není možné stejným způsobem. Katolická škola je centrem života a život je syntézou. V tomto životním centru se výchovný proces rozvíjí nepřetržitě prostřednictvím sídlení činností a reakcí ve smyslu horizontálním i vertikálním. Je význačným prvkem katolické školy, který nenachází analogii v jiných školách, které nejsou inspirované křesťanským výchovným projektem.

110. V osobním vztahu vychovatelé prožívají a projevují lásku ke studentům a k těm, kteří jsou jim svěřeni, a proto využívají každou příležitost, aby je povzbudili a podnítili láskou na poli výchovného projektu. Slovo, svědectví, povzbuzení, pomoc, rada, přátelské napomenutí. Toto všechno napomáhá k dosažení cíle výchovného procesu stále směřujícího ve svém

celistvém smyslu k spojení školního vyučování, morálního chování a náboženského rozměru života. Studenti, když se cítí milováni, učí se tím milovat i své vychovatele. Svými otázkami, důvěrou, kritickým pozorováním, návrhy ke zlepšení práce ve třídě a životě v prostředí, obohacují zkušenost vychovatelů a zhodnocují společný závazek ve výchovném procesu.

111. V katolické škole se ještě přistupuje k intenzivnímu vztahu ve směru vertikálním, kde se náboženský rozměr výchovy vyjadřuje ve vsí své síle. Každý student má svůj život spojen s rodinným a sociálním zázemím, ne vždy radostným, s neklidem provázejícím mládí i adolescenci a s problémy a starostmi mladého člověka vstupujícího do dospělosti. Za každého z nich se vychovatelé modlí, aby milost žít v katolické škole se rozprostřela a pronikla celou jeho osobu, osvěcovala a provázela ho v každé situaci křesťanské existence.

Na druhou stranu se studenti učí modlit za své vychovatele. Jak rostou, tak poznávají jejich starosti a utrpení. Modlí se o to, aby jejich výchovné charisma rostlo v účinnosti, jejich práce byla posilována úspěchy a jejich život plný obětí byl posilován a osvěcován milostí.

112. Tak se zakořeňuje vzájemné sdílení lidského i božského, prolínání lásky a milosti, čímž katolická škola získává zvláštní autentickou pečeť. A léta pak běží. Rok po roce student zakouší radostný prožitek růstu nejen fyzického, ale také intelektuálního a duchovního až k dospělosti jeho křesťanské osobnosti. Když se pak ohlédne zpět, pozná, že výchovný projekt školy s jeho spoluprací se stal skutečností. Když se podívá vpřed, pocítí se svobodnějším a jistějším tvářím v tvář novým a nyní i bližším událostem života.

113. Tímto dokumentem zahrnujícím zásadní výchovné reflexe určené vychovatelům katolických škol, chce Kongregace znovu vyjádřit své ocenění všem biskupům, ordinářům a představeným institutů řeholního života, věnujících se výchově mládeže, za jejich vzácné dílo a službu mládeži a církvi.

114. Proto kongregace vyjadřuje své hluboké poděkování všem, kteří jsou zodpovědní za výchovnou práci, kterou vykonali a vykonávají přes obtíže nejrůznějšího druhu – politické, ekonomické, organizační. Mnozí rozvíjejí své poslání za velkých obětí. Církev je vděčna všem těm, kteří zasvěcují svou existenci důležitému poslání při výchově v katolické škole. Církev věří, že mnozí další s Boží pomocí obdrží charisma a dokáží velkodušně přijmout vedení k sjednocení s nimi k těmto poslání.

115. Kongregace by chtěla připojit srdečnou výzvu k bádání, ke studiu, k experimentování, nakolik se to týká náboženské dimenze výchovy v katolické škole. Mnoho je již vykonáno v tomto smyslu, z mnoha stran se žádá, aby bylo děláno ještě víc. Věříme, že to bude možné zvláště ve všech školách, které se těší dostatečné svobodě zajištěné státními zákony. Tato možnost se jeví jako kompromis v těch státech, kde není bráněno výchovnému působení katolických škol, ale náboženská výchova je předmětem odporu.

V těchto případech je určující místní zkušenost. Náboženský rozměr bude evidentní podle možností ve škole samé nebo vně školy. Nebudou chybět rodiny a studenti různého vyznání či náboženství, kteří se rozhodnou pro katolickou školu, protože oceňují její didaktickou schopnost posilovanou náboženským rozměrem její výchovy. Vychovatelé dokáží odpovědět lepším způsobem na jejich očekávání a uvědomí si, že cesta dialogu nabízí vždy pevnou naději ve světě s pluralistickou kulturou.

V Římě 7. dubna 1988, na svátek sv. Jana Baptisty de La Salle, hlavního patrona vychovatelů dětí a mládeže.

William kard. Baum, prefekt

+ Antonio M. Javierre Ortas,
titulární arcibiskup z Mety, sekretář

OBSAH

ÚVOD.....	1
-----------	---

ČÁST PRVNÍ

Dnešní mladí lidé a náboženský rozměr života.

1. Mládež v měnícím se světě.....	4
2. Situace mládeže.....	5

ČÁST DRUHÁ

Náboženský rozměr prostředí

1. Idea výchovného křesťanského prostředí.....	9
2. Katolická škola jako fyzické prostředí.....	10
3. Katolická škola jako církevní výchovné prostředí.....	11
4. Katolická škola jako otevřené společenství.....	15

ČÁST TŘETÍ

Náboženský rozměr života a práce ve škole

1. Náboženský rozměr školního života.....	18
2. Náboženský rozměr školní kultury.....	19

ČÁST ČTVRTÁ

Náboženská školní výuka a náboženský rozměr výchovy

1. Identita náboženské školní výuky.....	26
2. Některé předpoklady náboženské školní výuky.....	28
3. Linie uceleného způsobu podání křesťanství a jeho poselství.....	29
4. Linie uceleného způsobu podání (prezentace) křesťanského života	33
5. Učitel náboženství.....	38

ČÁST PÁTÁ

Celkové shrnutí náboženského rozměru výchovného procesu

1. Idea křesťanského výchovného procesu.....	40
2. Výchovný projekt.....	41